

Nr 591.

Av herrar **Henriksson** och **Nylander**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 300, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.*

I proposition nr 300 angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. har Kungl. Maj:t hemställt om medgivande att kvarstående outnyttjade medel av anslagen till subvention till främjande av enskild företagsamhet, omkring 2,2 milj. kr., i stället för att i vederbörlig ordning inlevereras till kassafonden skulle fortfarande få disponeras för såväl lån som subventioner. Den fortsatta låne- och subventionsverksamheten skulle "i främsta rummet avse att främja tillkomsten av ny företagsamhet, såväl större som mindre företag, inom de svårast hemsökta landsdelarna".

Då frågan om stödjande i arbetslöshetsbekämpande syfte av enskild företagsamhet under senare år ofta diskuterats i riksdagen, saknas här anledning att ingå i något utförligare referat av riksdagens tidigare ställningstaganden och de för verksamheten gällande direktiven. Hänvisning kan göras till årets dechargebetänkande, sid. 88 ff., där direktiven finnas återgivna, samt till förevarande proposition dels sid. 38 ff., där en redogörelse för omfattningen av ifrågavarande stödverksamhet intagits, och dels sid. 51 ff., där departementschefen närmare utvecklar sitt förslag och bland annat begär medgivande att uppmjuka direktiven för utlämnande av subventioner.

Medel för främjande av enskild företagsamhet i hithörande former beviljades första gången vid 1933 års riksdag. Syftemålet begränsades då till att hålla i gång "betydande industriföretag, som försörjde ett mycket stort antal människor". Vid 1934 års riksdag utvidgades villkoren för utlämnande av denna hjälp till att även gälla eventuella utvidgningar av bestående företag samt igångsättandet av helt nya företag. Låne- och subventionsvillkoren ha i övrigt kvarstått oförändrade allt sedan 1933 till dess departementschefen nu föreslår vissa uppmjukningar av villkoren för subventionsverksamheten. Enligt departementschefen bör det numera "vara tillfyllest, om konkurrenssynpunkter jämväl i fortsättningen beaktas", d. v. s. att regeln upprätthålles, att "genom subvention åt visst företag minskning av produktionen icke bör få framkallas vid annat företag med därav följande arbetslöshet". Däremot anser departementschefen uttryckligen det icke längre önskvärt att föreskriva några fasta normer för utmätande av subventionsbeloppets storlek; hittills har gällt regeln, att vid subvention bör tillses, att "densamma per dagsverke, som beräknas därigenom kunna åstadkommas, understiger eller högst svarar mot statsbidraget till kontant understöd för motsvarande antal hjälpta dagar". Ej hel-

ler synes departementschefen längre anse det önskvärt eller behövt att bibehålla de nuvarande föreskrifterna, dels att subventionen bör vara av tillfällig natur och skapa möjligheter att trygga vederbörande företags framtida existens, dels att subvention bör skapa lättnader för den eller de kommuner, som äro ekonomiskt beroende av det subventionerade företags existens. Även om en försiktig tillämpning av de nya subventionsdirektiven i realiteten ej i och för sig kan behöva innebära en verklig uppmjukning, är det dock anmärkningsvärt att Kungl. Maj:t i etapper ju längre bort man kommer från den stora depressionen velat både utvidga denna hjälpform och uppmjuka villkoren för dess tillämpning. Man borde snarare ha kunnat förvänta, att direktiven för denna verksamhet allt efter de goda konjunkturernas återvändande bort ändras i restriktiv riktning, därest Kungl. Maj:t över huvud taget ansett det påkallat att fortsätta att på ifrågavarande vägar 'främja' enskild företagsamhet.

Den hjälpverksamhet, som staten på grundval av här berörda anslag utvecklat, har vid åtskilliga tillfällen blivit föremål för kritik. Sålunda har konstitutionsutskottet vid 1935 års riksdag i sitt dechargebetänkande framställt anmärkning mot socialministern för det sätt, på vilket han tillämpat direktiven, och såväl vid 1936 som 1937 års riksdagar ha reservationsvis nya anmärkningar mot anslagsmedlens handhavande gjorts. Här skall blott hänvisas till dessa med ett anseeligt antal exempel belysta principiella och konkreta erinringar, vilka framkommit vid granskningen av statsrådsprotokollen, liksom till debatterna i riksdagen rörande vissa särskilt uppmärksammade hjälpfall. Med hänsyn till denna kritik hade det varit tacksamt, om departementschefen i sin redogörelse för de beviljade lånens storlek och amortering samt arten av förekommande borgen hade delgivit riksdagen och statsutskottet uppgifter, i vad mån amorteringen kunnat fullgöras i stadgad ordning, i vilken grad anstånd därmed måst lämnas eller en förlängning av lånetiden medgivits samt i vilken utsträckning förluster till följd av inträffade konkurser eller på grund av andra omständigheter sedan kunna beräknas.

Uppenbart är av vad som redan är känt, att förluster skola uppstå på låneverksamheten, likaså att utlämnade subventioner ej alltid givit det åsyftade resultatet. I första hand bär riksdagen genom att bevilja anslag på angivna villkor ansvaret härför. I andra hand går ansvaret härför ut över departementschefen, därest han på sätt, som t. ex. konstitutionsutskottet år 1935 gjorde gällande, vid beviljandet av lån eller subventioner överskridit de av riksdagen uppställda villkoren eller i övrigt icke förfarit med nödig varsamhet. Även om det skulle förhålla sig så, som uppgivits, att låntagarna just nu i någorlunda god omfattning fullgöra låneavtalen, bör det dock inskräpas, att de verkliga svårigheterna först inställa sig sedan den nuvarande högkonjunkturen försvunnit. Det slutliga omdömet om värdet av denna hjälpverksamhet kan icke förrän då fällas.

Alldeles oavsett handhavandet av de hittillsvarande anslagen kvarstå dock

de stora principiella betänkligheterna mot att i dessa former "främja" enskild företagsamhet. I dechargedebatten 1935 yttrade herr Wohlin i detta hänseende bl. a.:

"Enligt min mening torde man icke kunna komma ifrån, att riksdagen, då den åren 1933 och 1934 beslöt detta anslag till främjande av enskild företagarverksamhet, därvid gav så oklara och i vissa hänseenden så föga tillfredsställande direktiv, att resultatet av den ifrågavarande verksamheten knappast hade kunnat bli ett annat än det, som nu föreligger till skärskådande. Jag får påpeka, att i departementschefens sammanfattningsvis meddelade huvudregler, som ansågos böra gälla för ifrågavarande anslags användning, på tal om lån till främjande av enskild företagsamhet, ingick att räntan skulle utgå efter Kungl. Maj:ts beslut, att amortering skulle ske enligt Kungl. Maj:ts beslut samt att säkerhet skulle ställas, som kunde av Kungl. Maj:t godtagas. Punkt och slut. I vederbörande riksdagsutskotts uttalande förekommer ett betonande av 'angelägenheten därav, att endast sådana företag böra komma i åtnjutande av stöd, vilka på grund av konjunkturerna tvingats eller, såvitt kan bedömas, inom en icke avlägsen framtid bli tvungna, därest hjälp i någon form icke erhålles, att nedlägga sin verksamhet'. Därtill kommer en efterföljande punkt, som i förevarande sammanhang är synnerligen betydande och som lyder sålunda: 'En ytterligare förutsättning för statligt stöd bör vara, att företagen icke på annan väg kunna erhålla hjälp till sin verksamhet.' När riksdagen nu på ett, enligt min mening, föga välbetänkt sätt — ty jag var såväl vid 1933 som vid 1934 års riksdag motståndare mot det nu ifrågavarande anslaget och talade och röstade emot detsamma — voterat ett anslag med sådana direktiv, så framgår det ju härav, för det första, att några andra villkor för meddelande av lån från Kungl. Maj:ts sida ur detta anslag än räntans och amorteringens fastställande samt den säkerhets bedömning, som av Kungl. Maj:t kunde godtagas, icke ha uppställts av departementschefen, samt för det andra, att vederbörande riksdagsutskott lagt till en mening, som uppenbarligen innefattar, att dessa anslag endast skola kunna komma till användning åt företag, som icke på annan väg kunna erhålla hjälp till sin verksamhet. Med det oerhörda penningöverskottet, som råder här i landet, med den utomordentliga lust och önskan att låna ut sina pengar, som penningföretag av olika slag för närvarande äro besjälade av, och med den mängd av skilda kreditinrättningar, som stå till förfogande för sådana ändamål, säger det sig självt, att det sista riksdagsvillkoret praktiskt taget innebär, att endast sådana företag borde komma i åtnjutande av lån av den ifrågavarande typen, som fått nej av samtliga kreditanstalter, eller vilkas säkerheter äro så dåliga, att intet vanligt kreditinstitut av vad slag det vara må vill träda till deras hjälp."

"Jag tror, att man får säga sig, att de, som vid dessa anslags beviljande ställde sig på avslagssidan, numera ha fått uppenbart rätt i sina då anförda motiv och skäl. Det är givet, att den arbetslöshetspolitik, som äsyftar att genom lån eller subventioner till näringsföretag uppehålla eller utvidga sysselsättningsmöjligheterna, är i många och jag kan säga i så gott som alla avseenden synnerligen äventyrlig. Den är principiellt mindre tilltalande, därför att man, åtminstone innan konstitutionsutskottets dechargebetänkande kommer och lägger en hel del interiörer på bordet, inger allmänheten den föreställningen, att dessa lån ha väsentligen åtminstone en bankmässig karaktär. Det är också orik-

tigt att fortsätta med lån och understöd av denna natur av ett annat skäl, som jag likaledes på sin tid tillät mig anföra, och det är att dylik verksamhet undergräver uppfattningen om vad den fria företagarverksamheten i själva verket är och bör vara, nämligen en verksamhet som med noga och klokt hänsynstagande till de ekonomiska omständigheterna söker att arbeta företaget fram efter sunda linjer. Genom en av statsmakterna beslutad subventions- eller låneverksamhet av det föreliggande slaget uppluckras i det allmänna medvetandet uppfattningen om vad som kräves av fri företagarverksamhet, till skada icke bara direkt i de fall som föreligga, utan även indirekt genom de psykologiska verkningar, som de ytterligare föra med sig.

Jag tror alltså, herr talman, att ur den ifrågavarande dechargedebatten på den nu förevarande punkten — vars berättigande såsom dechargedebatt man på sätt jag nyss antytt nog kan i viss mån sätta i fråga — den för framtiden viktiga konklusionen bör kunna dragas, att vår svenska arbetslöshetspolitik, vare sig den kommer att i fortsättningen kräva kontantunderstöd eller offentliga arbeten — och det är ju mycket möjligt att den för åtskilliga år framåt kommer att kräva bådadera — bör avhålla sig från anslag av den karaktär och med det syfte, som det nu under diskussionen varande anslagits. Jag förstår ju, att man däremot kan göra gällande, att man likaväl genom lån eller subventioner uppehåller en rörelse, som möjliggör fortsatt sysselsättning av ett antal arbetare. Men jag tror, att det är klokare i sådana situationer att låta företag, som uppenbarligen sakna möjlighet att fortbestå och som äro så svaga, att de icke ens kunna få en penningsförsträckning av vad slag som helst på något annat håll, läggas ned, medan de företag, som ha något existensberättigande, icke minst i våra dagar, ej torde sakna dylika möjligheter till kredit. Och jag tror, att det är riktigare från statsmakternas sida att för framtiden undvika anslag av den förevarande typen.”

Man kan i allt väsentligt underskriva dessa synpunkter. Denna hjälp har ofta kommit mindre sunda, i andra fall rent osunda företag till godo, en hjälp som för övrigt till stor del fått lämnas av det sunda och bärkraftiga näringslivet skattevägen. Och om exceptionella svårigheter under den värsta lågkonjunkturen kunde fresta riksdagen att bland olika utvägar även söka pröva denna hjälpmetod, kan under pågående utomordentligt starkt förnimbara högkonjunktur ingen sådan anledning längre förefinnas.

I årets dechargebetänkande har konstitutionsutskottets ordförande herr Reuterskiöld i ett särskilt yttrande framhållit, att anledning numera torde saknas för Kungl. Maj:t att begagna ifrågavarande anslag, varför Kungl. Maj:t bort avföra behållningen därpå till kassafonden. ”Jag förbiser härvid icke, att det fortfarande kan finnas ett eller annat område i vårt land, där ett stödande av företagsamheten kan vara befogat, men detta stöd torde knappast förslå som stöd till enskild verksamhet på sätt hittills varit vanligt och kan då lika väl eller bättre direkt prövas av riksdagen efter framställning om anslag.” I likhet med hr Reuterskiöld anse vi, att behållningen på ifrågavarande anslag ej längre bör användas för det av Kungl. Maj:t begärda ändamålet utan i vanlig ordning överföras till kassafonden.

När departementschefen nu vill begränsa användningen av dessa anslags-

medel till i främsta rummet de utsatta områdena, förbise vi givetvis icke, att särskilda åtgärder kunna vara nödvändiga för att sanera dessa delar av landet. Hur mycket man än behjärtar detta syftemål måste man dock ställa sig i hög grad tvivlande till att detta på ett ändamålsenligt och effektivt sätt kan främjas genom denna hjälpverksamhet. Att på nytt skapa ett produktivt liv i dessa områden måste i främsta rummet vara ett skatteproblem, d. v. s. vara beroende på möjligheterna att finna någon form, som möjliggör att de hemsökta kommunerna ej längre genom sitt höga skattetryck avskräcka ny företagsamhet från att inflytta eller repellera redan befintlig företagsamhet. Departementschefen synes i propositionen nu vara inne härpå, och även om det är svårt att hysa en säker uppfattning om möjligheten att kunna genomföra någon rationell form för skattelindring måste man beklaga, att departementschefen dröjt hela fyra år efter det svåraste depressionsåret med att företaga en utredning rörande detta för de svårt ställda kommunerna vitala spörsmål. I den mån lån eller subvention skulle göra det möjligt att förhjälpa dessa kommuner till att inom sina gränser få en viss industri förlagd står det Kungl. Maj:t öppet att i varje särskilt fall göra en framställning till riksdagen, som då får pröva handlingarna i målet och för ändamålet kan uppföra ett särskilt anslag, såsom fallet varit vid hjälpen åt Kalixindustrien. En viss möjlighet för myndigheterna att med subvention eller lån uppmuntra driftiga och företagsamma arbetslösa, vilka önska igångsätta någon tillverkning av lämpligt slag, vore på sätt som utvecklats i motionerna I: 108 och II: 217 önskvärt, icke minst för att genom uppkomsten av småindustri lätta trycket i dessa områden och åstadkomma en större motståndskraft i händelse av en ny kris, men detta behov borde kunna tillgodoses genom att medel för ändamålet toges ur anslaget till arbetslöshetskommissionen.

Med åberopande av ovanstående få vi därför hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 300 angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten ej måtte lämna sitt medgivande till att kvarstående medel av anslaget för lån och subvention till främjande av enskild företagsamhet även i fortsättningen skulle få disponeras för detta ändamål.

Stockholm den 11 maj 1937.

Torsten Henriksson.

Erik Nylander.

